

Підхомний О. М.,

д.е.н., доц., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

Журба О. Ю.,

аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

ТЕНДЕНЦІЇ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЛЬВОВА

Анотація. Соціально-економічний розвиток країни та окремих територій залежить від ефективності накопичення та розподілу фінансових ресурсів, яка визначається дієвістю бюджетного процесу. У роботі розглянуто теоретичне та практичне обґрунтування тенденцій механізму бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку на прикладі міста Львова. У статті досліджено особливості та ключові інструменти бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку. Проаналізовано ефективність розподілу та накопичення бюджетних коштів, у тому числі за рахунок податкової політики та міжбюджетних трансфертів. Визначено тенденції зміни показників соціально-економічного стану міста Львова і вплив на них заходів бюджетного регулювання. Також у статті визначено фактори впливу на обсяги фінансових ресурсів. Розроблено рекомендації щодо вирішення проблем формування та використання фінансових ресурсів місцевих бюджетів та окреслено пріоритетні напрямки вдосконалення функціонування місцевих бюджетів.

Ключові слова: механізм бюджетного регулювання, соціально-економічний розвиток, доходи і видатки бюджету, місцевий бюджет, місцеве самоврядування.

Pidkhomnyi O. M.,

Doctor of Economics, Associate Professor, Professor of the Department of Finance, Money and Credit, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

Zhurba O. Y.,

Postgraduate, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv

TENDENCIES OF BUDGETARY REGULATION OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF LVIV

Abstract. Socio-economic development of the country and separate territories depends on the efficiency of accumulation and distribution of financial resources, which is determined by the efficiency of the budget process. Theoretical and practical substantiation of tendencies of the mechanism of budgetary regulation of socio-economic development on the example of the city of Lviv are considered in the article. The features and key tools of budgetary regulation of social and economic development are researched in the article. The efficiency of distribution and accumulation of budget funds, including tax policy and interbudget transfers, has been analyzed. The tendencies of changes in the indicators of the socio-economic condition of the city of Lviv and the influence on them of measures of budgetary regulation are determined. Also, the article determines the factors influencing the volume of financial resources. Recommendations for solving the problems of the formation and use of financial resources of local budgets have been developed and priority directions of improving the functioning of local budgets have been outlined.

Key words: mechanism of budgetary regulation, socio-economic development, budget revenues and expenditures, local budget, local self-government.

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання бюджетне регулювання є макроекономічним інструментом регуляторної державної політики, спрямованим на реалізацію стратегічних пріоритетів соціально-економічного розвитку як країни, так і окремих територій.

З огляду на посилення процесів децентралізації в Україні дедалі більшого загальнодержавного

значення набуває бюджетне регулювання, що полягає у забезпеченні комплексного економічного розвитку регіонів чи місцевих громад, реструктуризації економічної та соціальної сфери територій, особливо депресивних. Оскільки цей процес направлений на досягнення економічного зростання на основі фінансової автономії місцевої влади, зміцнення фінансових основ місцевого самоврядування як інституту суспільного розвитку та саморегуляції,

розширення можливостей використання територіальних факторів шляхом створення відповідних стимулів, забезпечення комплексного економічного та соціального розвитку територіальних одиниць [2, с. 16], у тому числі міст, тема модернізації механізму бюджетного регулювання набуває особливої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку присвячені наукові праці І. Алексєєв [1], Т. Бойко [2], М. Ливдар [1], Л. Лисяк [4], Г. Лопушняк, А. Мазаракі, І. Чугунова [3] та ін. Проте, незважаючи на певні здобутки, в Україні бюджетне регулювання недостатньо ефективне, тому потребує подальшого детального дослідження.

Постановка завдання. Актуальність проблеми бюджетного регулювання зростає у зв'язку зі змінами, які стосуються місцевого самоврядування. В сучасній Україні назріла необхідність справжньої, а не декларативної фінансової децентралізації для повнішого та ефективнішого задоволення потреб населення в кожному регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. У загальному вигляді І. Чугунов [3] зазначає, що бюджетне регулювання базується на інтеграції державного регулювання дохідної та видаткової частин бюджету, міжбюджетних відносин, дефіциту (профіциту) бюджету та державного боргу. На регіональному та місцевому рівні воно відображає економічні відносини, пов'язані з територіальним розподілом і перерозподілом національного доходу для забезпечення необхідними коштами потреб соціально-економічного розвитку та соціального захисту населення адміністративно-територіальних одиниць [5].

Поділяючи наукові погляди зазначених авторів, вважаємо, що найкраще сприяти соціально-економічному розвитку територій за рахунок обґрунтованого розподілу фінансових ресурсів за

пріоритетними сферами можна завдяки механізму бюджетного регулювання місцевого рівня. Оскільки саме місцевий бюджет є найбільш наближеним до територіальної громади, і, враховуючи фактичний стан промислового потенціалу, структуру виробництва, наявні екологічні, економіко-технологічні та інфраструктурні обмеження, а також потребу в економічній та соціальній підтримці, він повинен визначати першочергові стратегічні напрямки фінансової підтримки розвитку території та основні джерела надходжень грошових ресурсів на його реалізацію.

Механізм бюджетного регулювання на рівні місцевих бюджетів включає ряд інструментів та важелів стимулювання соціально-економічного розвитку. До них належать: бюджетний запит, бюджетні програми місцевого рівня та бюджетні показники. Останні об'єднують бюджетне асигнування, бюджетне призначення, бюджетні резерви, бюджетні доходи, в т.ч. податки і збори, неподаткові платежі, доходи від операцій з капіталом та міжбюджетні трансферти, а також витрати бюджетів, в тому числі їх видатки [1].

При цьому важливою складовою бюджетного регулювання є система міжбюджетних трансфертів – дотацій та субвенцій. Водночас основним джерелом фінансових надходжень залишаються податки і збори. Органи місцевого самоврядування, враховуючи конкретні завдання регіональної економічної політики та соціально-економічного стану території, можуть самостійно встановлювати ставки місцевих податків та зборів, запроваджувати або скасовувати місцеві податки відповідно до діючого в країні законодавства.

Про те, наскільки дієвим є механізм бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку на місцевому рівні та перспективи його вдосконалення, розглянемо на прикладі міста Львова. Ефективність бюджетного регулювання визначається співвідношенням дохідної та видаткової частини місцевого бюджету. Оскільки у 2014-2016 рр. бюджет міста

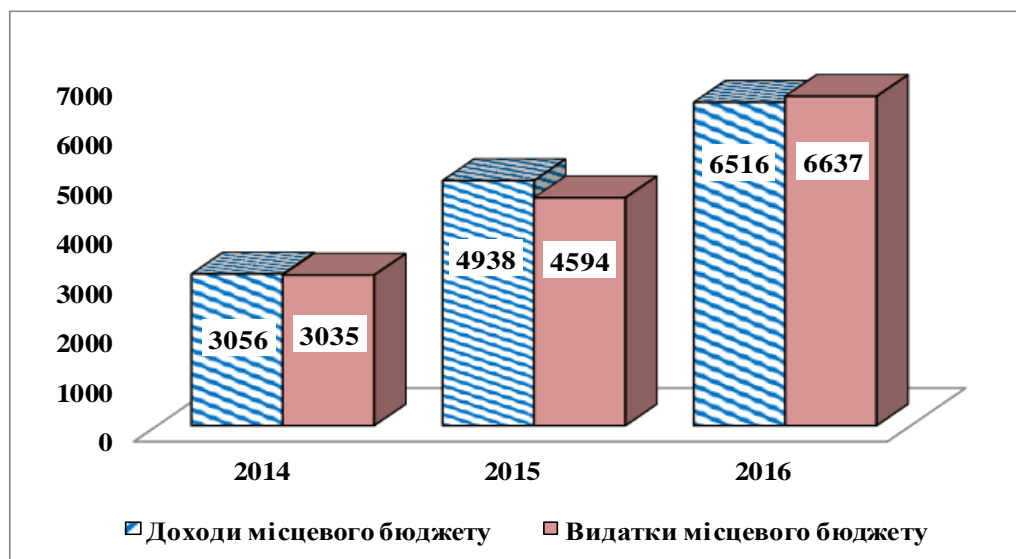

Рис.1. Виконання видаткової та дохідної частини міського бюджету м. Львова у 2014-2016 рр.
Джерело: [7-9].

Львова був дефіцитним (рис. 1), за винятком 2014 р., це свідчить про недостатню ефективність планування та фактичного виконання місцевого бюджету.

Основна частина виконання дохідної частини бюджету обумовлена більшими надходженнями до загального фонду місцевого бюджету від податків, зборів і субвенцій з державного бюджету (табл. 1). Так, у 2016 році податки склали 50% від всіх надходжень до загального фонду бюджету м. Львів, а субвенції – 41. При цьому левову частку становили податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості (1972,2 млн грн), податок на доходи фізичних осіб (1969,9 млн грн), місцеві податки (1000,4 млн грн) та субвенції (2655,6 млн грн). Так, порівняно з 2014 р. у звітному році зросли податкові надходження – у 2,2 рази, неподаткові надходження – 5,2 рази, субвенції – в 3,6 рази. Грошова допомога з державного бюджету в 2014-2016 рр. більшою мірою направлялася на надання соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям (загалом 683,0 млн грн у звітному році), погашення заборгованості житлово-комунальних послуг (884), а також на освітні (554,2) та медичні (493,4 млн грн) послуги (табл. 2).

Таблиця 1

Основні джерела надходжень до місцевого бюджету міста Львова у 2014-2016 рр., млн грн

Джерела надходжень	2014	2015	2016
Податкові надходження	1480,7	2158,8	3290,1
Неподаткові надходження	43,9	110,6	229,1
Дотації	12,0	0	0,5
Субвенції	746,2	2356,8	2655,6

Джерело: [7-9].

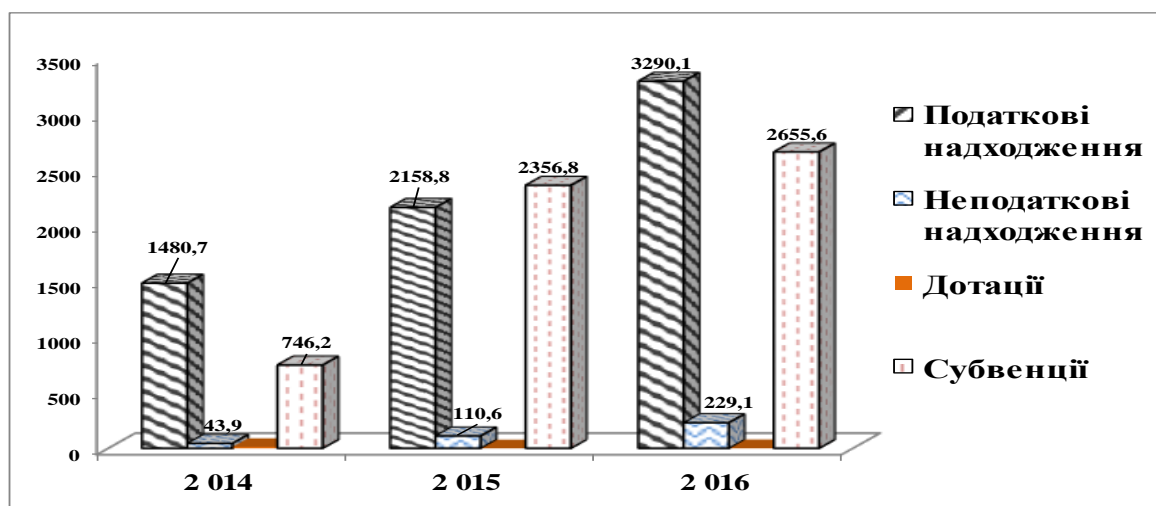

Рис. 2. Загальні джерела надходження бюджету міста Львова у 2014-2016 рр.

Джерело: [7-9].

Субвенція з державного бюджету на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку територій у 2016 р. складала лише 19,3 млн грн, що хоча й перевищує рівень 2014 р., але на 42% менше показника 2015 р.

Загалом вважаємо, що фінансова допомога місцевому самоврядуванню міста Львова надавалася

централізовано, без урахування реальних потреб місцевих громад, і мала споживацький характер, без орієнтації на розвиток та інвестиційну окупність (рис. 2).

Попри істотне зростання фінансових надходжень до міського бюджету в 2014-2016 рр., кошти головним чином витрачали на підтримку соціальної сфери: соціальний захист та соціальне забезпечення, освіту (18,6%), охорону здоров'я та житлово-комунальне господарство (табл. 2).

Такий розподіл грошових ресурсів є нераціональним, оскільки він спрямований на покриття існуючих витрат та на надання пільг і не орієнтований на інвестування довгострокових проектів розвитку як соціальних, так і економічних проектів, що сприятимуть створенню додаткових робочих місць, частки валового регіонального продукту, залученню капітальних та іноземних інвестицій та посиленню зовнішньоекономічної діяльності.

Головними проблемами бюджетного регулювання соціально-економічного розвитку на місцевому рівні вважаємо: нерівномірність доходів і видатків з місцевого бюджету; обмежена ресурсна база місцевого бюджету; незбалансована бюджетна і фінансова політика (попри значні надходження до бюджету від податків та зборів, їх використання не є цільовим з точки зору соціально-економічного розвитку міста); попри проголошений процес децентралізації бюджетного процесу, збереження тенденцій до централізованого управління формуванням та виконанням місцевого бюджету, особливо в частині отримання дотацій та субвенцій із центрального бюджету; неефективність системи бюджетних трансфертів – односторонній рух коштів із центрального бюджету до місцевого та відсутність економічної віддачі від їх використання.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Бюджетне регулювання є надійним інструментом впливу на соціально-економічні процеси, оскільки рівномірний та обґрунтований розподіл бюджетних коштів може сприяти економічному розвитку та підвищувати соціальні стандарти на рівні країни чи окремої території.

Водночас про неефективність існуючого механізму бюджетного регулювання свідчать фактичні дані впливу основних його інструментів на соціальний та економічний стан міста Львова. Тому питання вдосконалення бюджетного регулювання процесів соціально-економічного розвитку на місцевому рівні потребує подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев И. В. Бюджетный механизм и социально-экономический развитие регионов : монография / И. В. Алексеев, Г. С. Лопушняк, М. В. Ливдар. – Львов : Ліга-Прес, 2014. – 248 с.
2. Бойко Т. А. Необходимость бюджетного регулирования в рыночных условиях господарювання / Т. А. Бойко // Проблемы материальной культуры. – 2010. – №1. – С. 15-17.
3. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія / [І. Я. Чугунов та ін.; за заг. ред. А. А. Мазаракі]. – К. : КНТЕУ, 2015. – 376 с.
4. Лисяк Л. В. Бюджетна політика у системі державного регулювання соціально-економічного розвитку України : монографія / Л. В. Лисяк. – К. : ДННУ АФУ, 2009. – 600 с.
5. Юрій С. І. Антологія бюджетного механізму: монографія / С. І. Юрій, В. Г. Дем'янишин, Я. М. Буздуган. – Т. : Економічна думка, 2001. – 250 с.
6. Бюджетний кодекс України із змінами і доповненнями: затверджений Законом України № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. Виконання видаткової та дохідної частини міського бюджету м. Львова у 2014 році / Офіційний сайт Львівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2014>.
8. Виконання видаткової та дохідної частини міського бюджету м. Львова у 2015 році / Офіційний сайт Львівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2015>.
9. Виконання видаткової та дохідної частини міського бюджету м. Львова у 2016 році / Офіційний

сайт Львівської міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2016>.

10. Дані Головного управління статистики у Львівській області / Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.lv.ukr-stat.gov.ua/ukr/themes/99/theme_99.php.

REFERENCES

1. Aliksieiev, I. V. Lopushniak, H. S. and Lyvdar, M. V. (2014), *Biudzhetyj mekhanizm i sotsial'no-ekonomichnyj rozvytok rehioniv*, Liha-Pres, L'viv, 248 s.
2. Bojko, T. A. (2010), *Neobkhdnist' biudzhethoho rehuliuвання v rynkovykh umovakh hospodariuvannia*, *Problemy material'noi kul'tury*, №1, s. 15-17.
3. Derzhavne finansove rehuliuвання ekonomichnykh peretvoren', I. Ya. Chuhunov ta in. (2015), *KNTEU*, K., 376 s.
4. Lysiak, L. V. (2009), *Biudzhetha polityka u systemi derzhavnoho rehuliuвання sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy*, *DNNU AFU*, K., 600 s.
5. Yuriy, S. I. Dem'ianyshyn, V. H. and Buzduhan, Ya. M. (2001), *Antolohiia biudzhethoho mekhanizmu*, *Ekonomichna dumka*, T., 250 s.
6. *Biudzhetyj kodeks Ukrainy iz zminamy i dopovnenniamy: zatverdzhenyj Zakonom Ukrainy № 2456-VI vid 08.07.2010 r.*, available at : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
7. *Vykonannia vydatkovoї ta dokhidnoi chastyny mis'koho biudzhetu m. L'vova u 2014 rotsi / Ofitsijnyj sajt L'vivs'koi mis'koi rady*, available at: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2014>.
8. *Vykonannia vydatkovoї ta dokhidnoi chastyny mis'koho biudzhetu m. L'vova u 2015 rotsi / Ofitsijnyj sajt L'vivs'koi mis'koi rady*, available at: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2015>.
9. *Vykonannia vydatkovoї ta dokhidnoi chastyny mis'koho biudzhetu m. L'vova u 2016 rotsi / Ofitsijnyj sajt L'vivs'koi mis'koi rady*, available at: <http://city-adm.lviv.ua/public-information/budget/lviv/2016>.
10. *Dani Holovnoho upravlinnia statystyky u L'vivs'kij oblasti / Ofitsijnyj sajt*, available at: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/themes/99/theme_99.php.